

Barbara Hartleb-Kropidło

"Łacińskie Inskrypcje w kościołach
Gdańska. Bazylika Mariacka",
Grzegorz Kotłowski, Elżbieta Starek,
Pelplin 2013 : [recenzja]

Collectanea Philologica 17, 167-170

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Barbara HARTLEB-KROPIDŁO

**RECENZJA KSIĄŻKI:
GRZEGORZ KOTŁOWSKI I ELŻBIETA STAREK,
ŁACIŃSKIE INSKRYPCJE W KOŚCIOŁACH GDAŃSKA.
BAZYLIKA MARIACKA,
WYDAWNICTWO „BERNARDINUM”,
PELPLIN 2013, SS. 105**

Recensio libri: Grzegorza Kotłowskiego i Elżbiety Starek, *Łacińskie Inskrypcje w kościołach Gdańska. Bazylika Mariacka*, Wydawnictwo „Bernardinum”, Pelplin 2013, PP. 105

Auctores eius libri, Grzegorz Kotłowski et Elżbieta Starek, omnes inscriptiones (numero 31) imprimis XVII saeculo p. Chr. n. confectas, quae in Basilica Minore Gedani inveniuntur (etiam in adiunctis photographiis) demonstrant. Maxima eorum pars ad vitam et activitatem nobilissimorum civium urbis Gedani pertinet, qui saepe magistratus publicos ac alia munera, e.g. magistrorum vel sacerdotum gerebant, et in gravibus politicis atque religiosis eventibus versati sunt. Magna cum diligentia ac artis epigraphicae linguae quae Latinae scientia Auctores omnes inscriptiones in linguam Polonicam transferunt et necessarias notas de personis in inscriptionibus commemoratis praecipue de eorum activitatibus addunt. Hoc in modo hic liber qui de historia urbis Gedani et eius civium activitatibus narrat pro hominibus philologiae studiosis, historiae ac aliarum disciplinarum peritis perutilis certe ostendebitur.

Keywords: Latin inscriptions, Saint Mary's Church in Gdańsk

Licząca nieco ponad 100 stron książka dwojga Autorów: Grzegorza Kotłowskiego i Elżbiety Starek, pracowników Katedry Filologii Klasycznej w Gdańsku, prezentuje, zgodnie z tytułem, łacińskie inskrypcje znajdujące się w Bazylice Mariackiej w Gdańsku. Zamieszczony na wewnętrznej stronie okładki (oraz na s. 6) schematyczny plan ukazuje Czytelnikowi rozmieszczenie inskrypcji we wnętrzu kościoła. Ich liczba – 31 inskrypcji – jest niemała, a niemal wszystkie zachowane są w doskonałym stanie. Możemy te teksty obejrzeć i przeczytać dzięki znakomitym zdjęciom autorstwa Lucyny Lewandowskiej. Ilustracje, które są prawdziwą ozdobą publikacji, ukazują artyzm i bogactwo, z jakim krewni oraz bliscy urządzali kaplice i upamiętniali zmarłych oraz sprawiają, że książka staje się przewodnikiem-albumem.

Większość z łacińskich inskrypcji, znajdujących się w kościele to epitafia władz i urzędników Gdańska, nauczycieli, lekarzy oraz przedstawicieli znanych rodów.

Wśród prezentowanych inskrypcji oprócz napisów z płyt nagrobnych i epitafiów znajdują się także: częściowo zachowany napis fundacyjny z XIV wieku (inskrpcja 19, s. 69), tablica jałmużnicza z XVII wieku (inskrpcja 27, s. 88–89) oraz napis na pomniku ofiar tragedii smoleńskiej (inskrpcja 22, s. 76). Jedna z inskrypcji nie jest udostępniona zwiedzającym (inskrpcja 16, s. 57–61).

Inskrypcje przedstawione są w książce w kolejności występowania, zaczynając od prawej strony od głównego wejścia. Większość z tych napisów pochodzi z XVII wieku, część z XVI wieku. Przy każdej z inskrypcji znajduje się pełne, szczegółowe wprowadzenie, zawierające wiadomości o życiu i działalności upamiętnionych postaci, które niejednokrotnie związane były nie tylko z Gdańskiem, ale także z polskimi instytucjami państwowymi. Inskrypcje te często stanowią zapis uczestnictwa mieszkańców Gdańska w wydarzeniach historycznych oraz politycznych miasta i kraju, przykładem może być działalność Tomasza Tymfa, zarządcy m.in. mennicy koronnej za czasów króla Jana Kazimierza.

Każda z inskrypcji ukazana jest na zamieszczonej w książce fotografii, często w otoczeniu szczegółów architektonicznych kaplicy, najczęściej w powiększeniu umożliwiającym samodzielne odczytanie jej treści ze zdjęcia. Oprócz tekstu uwidocznionego na fotografii Autorzy zamieszczają także własne transkrypcje tekstów, wprowadzając rozwiązania stosowanych skrótów i niezbędne uzupełnienia, dzięki czemu Czytelnik może samodzielnie przeczytać i przetłumaczyć tekst, który w wersji oryginalnej, prezentowanej w kaplicach, zrozumiały jest jedynie dla osób wyspecjalizowanych w odczytywaniu epigrafiki. Zaprezentowane inskrypcje, co jest rzadką umiejętnością, zostały nie tylko przetłumaczone przez Autorów dzięki znakomitej znajomości języka łacińskiego, ale także dzięki znajomości warsztatu pracy epigrafika, dużemu doświadczeniu i wnikliwej analizie treści. Celem ich umieszczenia we wnętrzu Kościoła, o czym często „mówią” same inskrypcje, było publiczne wyrażenie szacunku i miłości do zmarłych członków rodziny, ale przede wszystkim upamiętnienie ich dokonań i zasług dla miasta Gdańska czy państwa polskiego. Intencją fundatorów inskrypcji było zaprezentowanie postaci zmarłych wszystkim odwiedzającym świątynię, co często jest wyrażone w zwrotach do czytających (inskrpcja 25, s. 82: *quisquis es, viator... roga*; inskrpcja 29, s. 92: *favete, docti et pauperes*), czasem także poprzez udzielanie wskazówek (inskrpcja 12, s. 44: *viator, honeste vivere militare ac mori disce*). Celem Autorów książki było udostępnienie odwiedzającym Bazylikę treści łacińskich inskrypcji zrozumiałych dziś jedynie przez nielicznych. Język oryginału jest bowiem dzisiaj często niezrozumiały nawet dla osób, które ukończyły studia wyższe, stąd tak cenne wydaje się zamieszczenie polskich przekładów napisów. Zaletą tłumaczeń inskrypcji wykonanych przez Grzegorza Kotłowskiego i Elżbietę Starek jest ich język, trafnie oddający treść oraz ducha oryginału. W przypadku tłumaczenia wierszowanych epitafiów (dystych elegijny) Autorzy rezygnują z formy poetyckiej, kładąc nacisk na wierność przekładu.

Publikację kończą dwa cenne uzupełnienia: pierwsze zawiera krótkie omówienie sposobów określania czasu w języku łacińskim, które są odmienne od używanych dzisiaj i dość skomplikowane, drugie przedstawia i rozwiązuje najczęściej spotykane w inskrypcjach skróty.

Bibliografia, ostatnia część książki, pozwala Czytelnikowi poznać literaturę dotyczącą historii Gdańska i jej mieszkańców oraz dzieł sztuki znajdujących się w tym mieście. W kolejnym wydaniu warto uzupełnić ten rozdział o publikacje poświęcone skrótom łacińskim, na przykład takie jak: M. Winiarczyk, *Sigla Latina in libris impressis occurrentia cum siglorum Graecorum appendice. Editio aucta et emendatior*, wyd. 2, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1995 czy J. Węcowski, *Słownik skrótów łacińskich*, Wydawnictwo Fan Media, Warszawa 2010.

Autorzy publikacji odczytali, przetłumaczyli i opatrzyli niezbędnymi objaśnieniami 31 inskrypcji łacińskich umieszczonych w Bazylice Mariackiej w Gdańsku. Pracę swoją wykonali z wielką znajomością warsztatu filologa i epigrafika, umiejętnością zdobytą dzięki wieloletniemu doświadczeniu. Zadbali zarówno o dokładność opracowania, jak i atrakcyjną formę książki. Drobne pomyłki czy nieścisłości, na przykład w transkrypcji tekstu (ostatni wers w inskrypcji 2, s. 16: *erat* zamiast *erit*; inskrypcja 15, s. 56, w. 5: forma *conspucuis* zamiast *conspicuis*; inskrypcja 7, s. 30, w. 4: brak rozwiązania skrótu *Scdmi*) są nieliczne i nie wpływają na poprawność tłumaczenia. Niekiedy omyłkowo zapisano imię bądź nazwisko (inskrypcja 8, s. 32, w. 3. od dołu: *Izraela Chöne* zamiast *Izrael*; inskrypcja 31, s. 98, w. 10–11: *Annę Czema, córkę... Fabiana Czema* zamiast *Czemy*). Kilkakrotnie Autorzy odwołują się do rekonstrukcji tekstu dokonanej przez Frischa (np. przyp. 22, s. 64; przyp. 27, s. 69), nie podają jednak tytułu pracy, w której te rekonstrukcje można odnaleźć. Wspomniane powyżej nieliczne omyłki w żaden sposób nie obniżają wartości książki.

Warto nadmienić, że trud opracowywania i publikowania łacińskich inskrypcji, obecnych w wielu obiektach świeckich i sakralnych w całej Polsce, którego owocem jest niniejsza publikacja, podejmuje bardzo niewielu autorów, przeważnie historyków. Na przykład w ramach Pracowni Epigraficznej, działającej w Instytucie Historii Uniwersytetu Zielonogórskiego, pracownicy pod kierownictwem prof. dr. hab. Joachima Zdrenki – dr Adam Górski, dr Paweł Karp, dr Marcei Tureczek – zajmują się zbieraniem i opracowaniem inskrypcji z terenu województwa lubuskiego¹. W Uniwersytecie Gdańskim prof. dr hab. Krzysztof Maciej Kowalski, kierownik Zakładu Metodologii Historii i Historii Historiografii w Instytucie

¹ Efekty pracy zespołu zostały opublikowane w ramach serii *Corpus Inscriptionum Poloniae*, t. X: *Województwo lubuskie*, z. 1: *Inskrypcje powiatu Międzyrzeckiego do 1815 roku*, zebrał i oprac. M. Tureczek, Toruń 2006; z. 2: *Powiat wschowski*, zebrał i oprac. A. Górski, P. Karp, Toruń 2007 (dalsze zeszyty w przygotowaniu) oraz periodyk „*Studia epigraficzne*”, ukazujący się od 2004 roku i prezentujący materiały z Ogólnopolskich Konferencji Epigraficznych organizowanych przez tę Pracownię.

Historii Uniwersytetu Gdańskiego, bada epigrafikę średniowieczną i nowożytną². We Wrocławiu zebraniem oraz opracowaniem świeckich i religijnych inskrypcji zajmuje się starszy wykładowca Beata Machalska, filolog klasyczny, kierownik Zespołu Lektorów Języków Starożytnych w Studium Praktycznej Nauki Języków Obcych Uniwersytetu Wrocławskiego³.

Książka Grzegorza Kotłowskiego i Elżbiety Starek będzie z pewnością wielką pomocą w pracy bibliotekarzy, filologów, historyków i historyków sztuki, a także umożliwi każdemu zwiedzającemu Bazylikę Mariacką w Gdańsku zapoznanie się z treścią znajdujących się w niej inskrypcji.

Miło stwierdzić, że również w tym wypadku *Exitus acta probat* (Ovidius, *Her.* 2, 85).

² K.M. Kowalski, *Inskrypcje na dzwonach gotyckich w Prusach. Studium z epigrafiki kampa-nologicznej*, Gdańsk 2006.

³ B. Machalska, *Tituli Wratislavienses*, cz. 1: *Najstarsze łacińskie napisy*, „Classica Wratislaviensia” XXXI (2011), red. L. Stankiewicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, s. 41–50.